

Qirg'izboyeva Shahzoda Ilhom qizi

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLARNING HUQUQIY HOLATI, FUQAROLIKKA EGA BO'LIH VA UNI YO'QATISH ASOSLARI

Annotatsiya: Ushba maqola orqali O'zbekiston respublikasida fuqarolik holatlari uning huquqiy asoslari, fuqarolikka ega bo'lish va uni yo'qatish asoslari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Fuqarolik, fuqarolikning huquqiy holati, apadridlar, bipadridlar.

Fuqarolik instituti har bir suveren davlat uchun majburiy hisoblanadi. Fuqarolik jismoniy shaxslar va davlat o'rtasida barqaror siyosiy-huquqiy aloqalar mavjudligini anglatadi. Fuqarolik shaxslarning huquqiy holatini qonun tartibga soladi va uning tegishli huquq-majburiyatlarini yuklaydi.

Biroq fuqarolik maqomi har bir insonga berilmaydi, chunki mamalakatda yashaydiga hamma odamlar ham uning fuqarolari hisoblanmaydi. Boshqa davlatlarda bo'lgani kabi O'zbekistonda ham o'z holatlaridan kelib chiqib vaqtinchalik yoki muntazam yashaydigan lekin fuqarolikka ega bo'lmagan odamlar ko'plab topiladi. Bu toifaga xorijiy fuqarolar va umuman biror davlat fuqarosi ekanini isbotlay olmaydigan, fuqaroligi bo'lnagan shaxslar kiradi. Biroq fuqarolikka ega bo'lnagan shaxslar ham qonunlarga to'la rioya qilgan holda O'zbekiston respublikasi hududida istiqomat qilishlari shart. Ular konstitutsiya, qonunlar va xalqaro shartnomalarda belgilangan majburiyatlarni bajarishlari shart. O'zbekiston Respublikasida vaqtincha yoki muntazam yashab kelayotgan xorijiy davlat fuqarolari va fuqarolikka ega bo'lmagan shaxslarni huquq va erkinliklari xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan normalariga muvofiq to'la ta'minlanadi. Faqat fuqarolarga tegishli bo'lgan siyosiy huquqlara ega bo'lmaydilar, saylash va saylanish, harbiy xizmatga borish kabi huquqlar shular jumlasidandir.

O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 22-moddasida O'zbekiston Respublikasida yagono fuqarolik amal qilishi belgilangan. O'zbekiston Respublikasi fuqaroligi, unga qanday asoslarda ega bo'lganligidan qat'i nazar hamma uchun tengdir. Qoraqolpog'iston respublikasi fuqarosi ayni vaqtda O'zbekiston Respublikasining ham fuqarosi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqaroligi to'g'risidagi qonun dastlab 1992-yil 2-iyulda qabul qilingan. Uning yangi tahriri 2020-yil 13-mart kuni qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik to'g'risidagi qonunning 4-moddasiga asosan O'zbekiston respublikasida fuqarolik shaxsning davlat bilan o'zaro huquqlari, majburiyatlari va erkinliklarini e'tirof etish hamda hurmat qilishga asoslanadigan doimiy siyosiy-huquqiy aloqasini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi fuqarolari jinsi, irqi, millat, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqe'idan qat'i nazar, qonun oldida tengdir. O'zbekiston Respublikasida har bir inson fuqaro bo'lish huquqiga ega. Hech kim O'zbekiston Respublikasi fuqaroligidan mahrum qilinishi, bundan qonunda nazarda tutilgan holatlar mustasno, yoki fuqarolikni o'zgartirish huquqidan mahrum etilishi mumkin emas. O'zbekiston Respublikasi o'z organlari va mansabdor shaxslari orqali O'zbekiston Respublikasi fuqarolari oldida mas'uldirlar, O'zbekiston Respublikasi fuqarosi esa davlat oldida mas'uldir. Fuqarolarning huquq, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish nafaqat O'zbekiston Respublikasi hududida balki, uning tashqarisida ham amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi fuqaroligiga qabul qilish, O'zbekiston Respublikasi fuqaroligini tiklash, O'zbekiston Respublikasi fuqaroligidan chiqish yoki O'zbekiston Respublikasi fuqaroligini yo'qotish

to'g'risidagi qarorlar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan farmonlar tarzida qabul qilinadi va imzolangan kundan boshlab kuchga kiradi.

Fuqarolik to'g'risidagi qonunning 13-moddasi O'zbekiston Respublikasining fuqaroligini olish asoslari O'zbekiston Respublikasining fuqaroligi quyidagi hollarda olinadi:

tug'ilganlik bo'yicha;

bola farzandlikka olinganda;

O'zbekiston Respublikasining fuqaroligiga qabul qilish va uni tiklash natijasida.

O'zbekiston Respublikasining fuqaroligi O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarida va ushbu Qonunda nazarda tutilgan boshqa asoslarga ko'ra ham olinishi mumkin.

Fuqarolik to'g'risidagi qonunning 14-moddasi O'zbekiston Respublikasining fuqaroligini tug'ilganlik bo'yicha olish

Bola o'zining tug'ilgan joyidan qat'i nazar, agar tug'ilgan paytida:

a) ota-onasi (yolg'iz otasi yoki onasi) O'zbekiston Respublikasi fuqarolari bo'lsa;

b) uning ota-onasidan biri O'zbekiston Respublikasi fuqarosi, boshqasi esa fuqaroligi bo'lmagan shaxs bo'lsa yoki bedarak yo'qolgan deb topilgan yoxud uning turgan joyi noma'lum bo'lsa;

v) uning ota-onasidan biri O'zbekiston Respublikasi fuqarosi, boshqasi esa chet davlat fuqarosi bo'lsa, tug'ilganlik bo'yicha O'zbekiston Respublikasi fuqaroligini oladi.

Ushbu modda birinchi qismining "v" bandida nazarda tutilgan holda bolaning O'zbekiston Respublikasi fuqaroligini olishi faqat O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lgan ota-onasining yoxud boshqa qonuniy vakillarining iltimosnomasiga binoan amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi hududida tug'ilgan, ota-onasi (yolg'iz otasi yoki onasi) fuqaroligi bo'lmagan shaxslar bo'lgan bola tug'ilganlik bo'yicha O'zbekiston Respublikasi fuqaroligini oladi.

O'zbekiston Respublikasi hududida turgan, ota-onasi noma'lum bo'lgan bola O'zbekiston Respublikasi fuqarosidir.

Otasi yoxud onasi O'zbekiston Respublikasining fuqarosi bo'lgan bolaga otalik yoxud onalik belgilangan yoki tan olingan taqdirda, bola, tug'ilgan joyidan qat'i nazar, O'zbekiston Respublikasining fuqaroligini oladi.

Qonunning 23-moddasi O'zbekiston Respublikasining fuqaroligini tugatish asoslari

O'zbekiston Respublikasining fuqaroligi quyidagilar oqibatida tugatiladi:

a) O'zbekiston Respublikasining fuqaroligidan chiqish;

b) O'zbekiston Respublikasining fuqaroligini yo'qotganlik.

Fuqarolik to'g'risidagi qonunning 25-moddasi O'zbekiston Respublikasining fuqaroligini yo'qotish asoslari

O'zbekiston Respublikasining fuqaroligi quyidagi hollarda yo'qotiladi:

a) shaxs chet davlatning harbiy xizmatiga, xavfsizlik organlariga, huquqni muhofaza qiluvchi organlariga, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlariga xizmatga kirganligi oqibatida;

- b) agar xorijda doimiy yashovchi shaxs yetti yil mobaynida uzrli sabablarsiz doimiy konsullik hisobiga turmagan bo'lsa;
- v) agar O'zbekiston Respublikasi fuqaroligiga qabul qilish bila turib yolg'on ma'lumotlar yoki soxta hujjatlarni taqdim etish natijasida amalga oshirilgan bo'lsa;
- g) agar shaxs chet davlatning foydasini ko'zlab faoliyat ko'rsatgan holda yoki tinchlik va xavfsizlikka qarshi jinoyatlar sodir etish yo'li bilan jamiyat hamda davlat manfaatlariga jiddiy zarar yetkazgan bo'lsa;
- d) agar shaxs ixtiyoriy ravishda chet davlatning fuqaroligini olgan bo'lsa;
- e) agar shaxs chet davlatning fuqaroligini tug'ilganlik bo'yicha yoxud chet davlat fuqarosi bo'lgan otasining yoki onasining fuqaroligi asosida, voyaga yetmagan yoshida olgan bo'lsa va yigirma bir yoshga to'lguniga qadar chet davlat fuqaroligidan chiqishni rasmiylashtirmagan bo'lsa.

Shaxsning O'zbekiston Respublikasi fuqaroligini yo'qotganligi uning erining (xotining) va farzandining (bolalarining) fuqaroligi o'zgarishiga sabab bo'lmaydi deb belgilab qo'yilgan.

Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, fuqarolik masalasi bu doimiy muamolardan biri hisoblanadi. Bu sohada turli xil muammolarni hal qilish uchun esa fuqarolik to'g'risidagi qonun loyihasiga o'zgartirishlar kiritilmoqda. Har bir fuqaroni huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlarini himayo qilish borasida so'z borarkan bu boradagi asosiy huquq sohasi hisoblangan fuqarolik huquqiga tayanamiz. Fuqaroligi bo'lmagan shaxslar, **apadridlar**-muayyan mamlakatning fuqarosi hisoblanmaydigan va biron chet davlat fuqaroligiga mansubligini isbotlaydigan dalillari bo'lmagan shaxslar. Shaxs o'z fuqaroligini yo'qotgan va yangidan fuqarolik huquqini olmagan vaqtda fuqarosizlik kelib chiqadi. Ikki fuqarolik, **bipatridlar**-ayni bir vaqtda ikki va undan ortiq davlat fuqaroligiga mansublik. Aytish joizki O'zbekiston Respublikasida ikki fuqarolik mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi-30.04.2023
2. O'zbekiston Respublika Fuqarolik kodeksi-29.08.1996
3. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik to'g'risidagi qonun-15.09.2020.